

May one Daven with Respectful Chutzpah?

שמות ל"ב

(ט) וַיֹּאמֶר ד' אֶל־מֹשֶׁה רְאִיתִי אֶת־הַעַם הַזֶּה וְהִנֵּה עִם־קִשָּׁה־עֲרֹף הוּא: (י) וְעַתָּה הִנֵּיחָה לִי וַיִּחַר־אַפִּי בָהֶם וְאָכְלָם וְאָעֲשָׂה אוֹתָךְ לְגוֹי גָדוֹל: (יא) וַיַּחַל מֹשֶׁה אֶת־פְּנֵי ד' אֶלְקִי וַיֹּאמֶר לָמָּה ד' יַחַרָּה אֶפְרָךְ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכַח גְּדוֹל וּבְיַד חֲזָקָה:

רש"י שם

הניחה לי – עדיין לא שמענו שהתפלל משה עליהם, והוא אומר: הניחה לי? אלא כאן פתח לו פתח, והודיעו שהדבר תלוי בו, שאם יתפלל עליהם לא יכלם.

מסכת ברכות ל"ב.

{שמות ל"ב:י'} "וְעַתָּה הִנֵּיחָה לִי וַיִּחַר אֶפֶי בָהֶם וְאָכְלָם וְאָעֲשָׂה אוֹתָךְ לְגוֹי גָדוֹל וְגו', "אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ: אֶלְמָלָא מְקַרָּא כְּתוּב, אִי אֶפְשָׁר לְאוּמְרוּ! מְלַמֵּד שְׁתַּפְּסוּ מֹשֶׁה לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּאָדָם שֶׁהוּא תוֹפֵס אֶת חֲבִירוֹ בְּבִגְדוֹ, וְאָמַר לְפָנָיו: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, אִין אֲנִי מִנִּיחָךְ עַד שְׁתַּמְחֹל וְתִסְלַח לָהֶם! ...

... {שמות ל"ב:יא'} וַיַּחַל מֹשֶׁה אֶת פְּנֵי ה', אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מְלַמֵּד שְׁעֵמֵד מֹשֶׁה בְּתַפְלָה לְפָנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַד שֶׁהִחְלָהוּ... .

... וְשִׁמוּאֵל אָמַר: מְלַמֵּד שְׁמִסַּר עֲצָמוֹ לְמִיתָה עֲלֵיהֶם, שְׁנֵאָמַר: {שמות ל"ב:ב'} וְאִם אִין מְחִנִּי נָא מִסְפָּרָךְ. וְרַבְנָן אָמְרִי: מְלַמֵּד שְׁאָמַר מֹשֶׁה לְפָנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, חוֹלִין הוּא לָךְ מַעֲשׂוֹת כְּדַבֵּר הַזֶּה!

שמות ל"ב:א

(לא) וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל ד' וַיֹּאמֶר אֲנִי חֲטָא הַעַם הַזֶּה חֲטָאָה גְדוֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב: (לב) וְעַתָּה אִם־תִּשָּׂא חֲטָאתָם וְאִם־אִין מְחִנִּי נָא מִסְפָּרָךְ אֲשֶׁר כְּתוּבָת:

רש"י שם

אלהי זהב – אתה הוא שגרמת להם, שהשפעת להם זהב וכל חפצם, מה יעשו שלא יחטאו. משל למלך שהיה מאכיל ומשקה את בנו ומקשטו, ותולה לו כיס בצוארו, ומעמידו בפתח בית זונות.

שמות ל"ג

(יב) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ד' רְאֵה אֵתְּהָ אֲמַר אֵלֵי הָעַל אֶת־הַעַם הַזֶּה וְאֵתְּהָ לֹא הוֹדַעְתָּנִי אֶת אֲשֶׁר־תִּשְׁלַח עִמִּי וְאֵתְּהָ אֲמַרְתָּ יִדְעִיתִךְ בְּשֵׁם וְגַם־מִצְאָתְךָ חֵן בְּעֵינָי: (יג) וְעַתָּה אִם־נָא מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדַעְנִי נָא אֶת־דַּרְכְּךָ וְאִדְעָךְ לְמַעַן אֲמַצְאֶחֶן בְּעֵינֶיךָ וְרָאֶה כִּי עִמָּךְ הִגִּי הַזֶּה: (יד) וַיֹּאמֶר פְּנֵי יִלְכוּ וְהִנַּחְתִּי לָךְ: (טו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם־אִין פְּנִיךָ הַלְכִים אֶל־תַּעֲלֶנּוּ מִזֶּה:

רש"י שם

אתה אומר אלי וגו' ואתה לא הודעתני – שאמרת לי: הנה אנכי שולח מלאך (שמות כ"ג:כ'), אין זו הודעה, שאיני חפץ בו.

שפתי חכמים שמות ל"ג:ט"ו

(טו) בזו אני חפץ כו'. אע"ג שכבר נתרצה הקב"ה לו באמרו פני ילכו מ"מ רצה להודיע לו חיבתן של ישראל להליכתו עמהן ואמר שאם ח"ו לא הי' מתרצה ללכת עמהם לא היו עולים משם עד שימותו הם ובניהם וכל אשר להם:

מסכת ברכות ל"א: - לב.

אמרה חנה לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, מפל צבאי צבאות שבראת בעולמך, קשה בעיניך שיתן לי בן אחד!

משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שעשה סעודה לעבדיו, בא עני אחד ועמד על הפתח. אמר להם: תנו לי פרוסה אחת! ולא השגיחו עליו. דחק ונכנס אצל המלך, אמר לו: אדוני המלך, מפל סעודה שעשית, קשה בעיניך ליתן לי פרוסה אחת!

"אם ראה תראה", אמר רבי אלעזר: אמרה חנה לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, אם ראה, מוטב, ואם לאו, תראה, אלה ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיון דמסתתרא משקו לי מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר, שנאמר: {במדבר ה':כ"ח} "ונקתה ונזרעה זרע"...

... אמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא: על עסקי לבה; אמרה לפניו: רבוננו של עולם, כל מה שבראת באשה, לא בראת דבר אחד לבטלה: עינים לראות, ואזנים לשמוע, חוטם להריח, פה לדבר, ידים לעשות בהם מלאכה, רגלים להלך בהן, דדים להניק בהן; דדים הללו שנתת על לבי, למה? לא להניק בהן? תן לי בן ואניק בהן!

... ואמר רבי אלעזר: חנה הטיחה דברים כלפי מעלה, שנאמר: ותתפלל על ה', מלמד שהטיחה דברים כלפי מעלה.

ואמר רבי אלעזר: אליהו הטיח דברים כלפי מעלה, שנאמר: {מלכים א' י"ח:ל"ז} ואתה הסבות את לבם אחורנית. אמר רבי שמואל בר רבי יצחק: מנין שחזר הקדוש ברוך הוא והודה לו לאליהו? דכתיב: {מיכה ד':ו} ואשר הרעותי....

... ואמר רבי אלעזר: משה הטיח דברים כלפי מעלה, שנאמר: {במדבר י"א:ב} ויתפלל משה אל ה' אל תקרי אל ה' אלא על ה',

רש"י שם

דכתיב ואשר הרעותי – רישא דקרא אוספה הצולעה והנדחה אקבצה ואשר הרעותי אני גרמתי להם שבראתי יצר הרע.

מהרש"א חידושי אגדות ברכות ל"א:

שהטיחה כו'. כמ"ש לעיל אם ראה מוטב ואם לאו תראה כו' א"נ הא דאמרה דדים הללו למה כו' ולשון הטיח בשמעתין ר"ל מי שאמר דבר נצוח כלפי שמיא:

מסכת ברכות ל"א.

אמר רב המנוא: כמה הלכתא גברוותא איפא למשמע מהני קראי דחנה: {שמואל א א':י"ג} "וחנה היא מדברת על לבה." מכאן למתפלל, צריך שיכוין לבו. "רק שפתיה נעות." מכאן למתפלל שיחתוך בשפתינו. "וקולה לא ישמע." מכאן שאסור להגביה קולו בתפלתו. "ויחשבה עלי לשכורה", מכאן ששכור אסור להתפלל.

מסכת ברכות ל:

מתניתין: אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש. חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין, כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים. אפילו המלך שואל בשלומו, לא ישיבנו, ואפילו נחש פרוך על עקבו, לא יפסיק.

גמרא: מנא הני מילי? אמר רבי אלעזר: דאמר קרא: {שמואל א א':י'} "והיא מרת נפש". ממאי? דילמא חנה שאני, דהות מרירא לבא טובא!

מהרש"א שם

חנה שאני דהות מרירא כו'. אע"ג דמילי טובא דתפלה ילפינן לקמן בשמעתין מתפלת חנה לגבי הרך מלתא דכובד ראש אין לילף ממנה דמפורש בה והיא מרת נפש מה שאין כן סתם ב"א המתפללין וכן בדוד דמצינו ביה דהוה מצער נפשיה טובא ומדת חסידות הוא כמ"ש כי חסיד אני וגו' ואין לילף מיניה:

שולחן ערוך אורח חיים צ"ג:ב

לא יעמד להתפלל אלא באימה והכנעה, לא מתוך שחוק וקלות ראש ודברים בטלים ולא מתוך כעס, אלא מתוך שמחה כגון: דברי תנחומין של תורה סמוך לגאלת מצרים או סמוך לתהלה לדוד שכתוב בו: רצון יראיו יעשה, שומר ה' את כל אהביו (תהלים קמה יט כ).

משנה ברורה שם

(ד) לא מתוך וכו' – ר"ל דמצוה מן המובחר שאין עומדים אלא מתוך אימה והכנעה אלא כיון דאין כ"א יכול לזיזר להכניס בלבו הכנעה ואימה עכ"פ לא יתפלל מתוך שחוק אלא מתוך שמחה של מצוה [ב"ח וא"ר]:

שו"ת דברי מלכאל חלק ו סימן 10

אבל הדבר פשוט, דמה שאסור להתפלל מתוך עצבות הוא רק עצבות משארי ענינים, אבל עצבות מגופ הדבר שצריך להתפלל עליו עוד טוב יותר שמכוין בתפלתו בלב נשבר, וכן אמרו: אפילו חרב חדה מונחת על צוארו אל ימנע מן הרחמים, ובוודאי לבו עצב ושערי דמעה לא ננעלו, וכן אמרו: כל המיצר אל יתפלל, וא"כ איך באה המצוה להתפלל בעת צרה שזהו עיקר מצות תפלה, ומפורש ביעקב ויירא יעקב מאוד וייצר לו' ואח"כ התפלל, וכן בתפלתו אומר: 'כי ירא אנוכי אותו'. וכן אמרינן ההולך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה, וכן במקום גדודי חיה ולסטים. וכן מצינו שתפלת הדרך צריך להתפלל בדרך ממש דווקא אף שאמרו שהבא מן הדרך אסור להתפלל, ע' עירובין ס"ה, אלא ע"כ צ"ל כנ"ל דכ"א לפי שעתו וצורכו....

... ד) ובדרך רחוק קצת יש לפרש, כי ענין הכובד ראש והישיבה קודם, הוא להכיר רוממות ד' ושפלות האדם כנ"ל, ולא יוציא ח"ו שום דבר נגד כבודו יתברך רק הכל בנחת ותחנונים, וכן מוכח לשון הרמב"ם בפ"ד מה"ת. והנה ר' אלעזר גופיה דריש לקמן ל"א ע"ב, מדכתיב, ותתפלל על ד' שהטיחה דברים כלפי מעלה, ויקשה איך עשתה כן, לזה תירץ הכתוב 'והיא מרת נפש' שבשביל שהיתה מרת נפש לא היתה יכולה להבליג על יגונה והעיזה קצת. דומה למאמר חושי הארכי: ידעת את אביך ואת אנשיו כי גבורים המה ומרי נפש כדוב שכול וגו', הכוונה שמר נפש לא יעשה בסדר נכון לפי הטבע רק כפי העולה על רוחו מבלי מעצור, ולזה מוכיח ר"א מזה שצריך כובד ראש. ומקשה שפיר, דילמא שאני חנה דמרירא ליבא טובא ולזה הטיחה דברים. אבל מי שאין לבו מר כ"כ בודאי לא יעיז נגד הקב"ה כביכול וא"צ כובד ראש וישיבה.

מסכת ברכות י.

אמר ליה: מאי כולי האי? אמר ליה: משום דלא עסקת בפריה ורביה. אמר ליה: משום דחזאי לי ברוח הקדש דנפקי מינאי בנין דלא מעלו.

אמר ליה: בהדי כבשי דרחמנא למה לה? מאי דמפקדת איבעי לה למעבד, ומה דניחא קמיה, קודשא בריך הוא לעביד.

אמר ליה: השתא הב לי ברתה, אפשר דגרמא זכותא דידי ודידה ונפקי מינאי בנין דמעלו. אמר ליה: כבר נגזרה עליה גזירה. אמר ליה: בן אמוץ, פלה נבואתך וצא!

כה מקובלני מבית אבי אבא: אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם, אל ימנע עצמו מן הרחמים.

שערים בתפילה עמ' סט "פגיעה"

הפגיעה היא ריבוי בבקשות בעקשנות כדי להשיג דבר הצריך לו מאד וכן מפרש רש"י ברות על מה דכתיב (פרק א) אל תפגעי בי, מלשון הפצרה, והיינו לבקש ולחזור ולבקש עוד ועוד עד שכביכול כאילו אינו נותן מנוחה ושלוה אליו יתב' עד שיעשה בקשתו וכך היתה תפילת משה רבינו ע"ה שהרבה מאד במיני בקשות וטענות כמנין ואתחנן ליכנס לארץ ישראל...

... וכן נהגו כל הקדושים כאשר רצו להשיג דבר מה שהרבו בתפילה עד שהקב"ה עשה רצונם.

מסכת תענית כ"ג.

מעשה ששלחו לחוני המעגל וכו'. תנו רבנן פעם אחת יצא רוב אדר ולא ירדו גשמים שלחו לחוני המעגל התפלל וירדו גשמים התפלל ולא ירדו גשמים עג עוגה ועמד בתוכה כדרך שעשה חבקוק הנביא שנאמר (חבקוק ב'א') על משמרת אעמדה ואת יצבה על מצור וגו'.

אמר לפניו רבונו של עולם בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך התחילו גשמים מנטפין אמרו לו תלמידיו רבי ראינוך ולא נמות כמדומין אנו שאין גשמים יורדין אלא להתיר שבועתך.

אמר לא כה שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות ירדו בזעף עד שכל טפה וטפה כמלא פי חבית ושיערו חכמים שאין טפה פחותה מלוג אמרו לו תלמידיו רבי ראינוך ולא נמות כמדומין אנו שאין גשמים יורדין אלא לאבד העולם.

אמר לפניו לא כה שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה ירדו כתיקנן עד שעלו כל העם להר הבית מפני הגשמים אמרו לו רבי כשם שהתפללת שיירדו כה התפלל וילכו להם אמר להם כה מקובלני שאין מתפללין על רוב הטובה.

אף על פי כן הביאו לי פר הודאה הביאו לו פר הודאה סמך שתי ידי עליו ואמר לפניו רבונו של עולם עמך ישראל שהוצאת ממצרים אינן יכולין לא ברוב טובה ולא ברוב פורענות כעסת עליהם אינן יכולין לעמוד השפעת עליהם טובה אינן יכולין לעמוד יהי רצון מלפניך שיפסקו הגשמים ויהא ריוח בעולם מיד נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחת החמה ויצאו העם לשדה והביאו להם כמהין ופטריות.

שלח לו שמעון בן שטח אלמלא חוני אתה גזרני עליך נידי שאילו שנים כשני אליהו שמפתחות גשמים בידו של אליהו לא נמצא שם שמים מתחלל על ידך.

אבל מה אעשה לך שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך כבן שמתחטא על אביו ועושה לו רצונו ואומר לו אבא הולכיני לרחצני בחמין שטפני בצונן תן לי אגוזים שקדים אפרסקים ורמונים ונותן לו ועליך הכתוב אומר (משלי כ"ג:ה) ישמח אביו ואמה ותגל יולדתה.

ליקוטי מוהר"ן תורה ל

כי יש ב' מיני עזות, כי יש עזות דקדושה, שאי אפשר לקבל את התורה כ"א ע"י זה העזות דקדושה. כמו שאמרו רז"ל (אבות פרק ב') לא הבישן למד, וכמו שארז"ל (ביצה כ"ה ע"ב) מפני מה ניתנה תורה לישראל מפני שעזין הן, וכמ"ש (אבות פרק ה') הוי עז כנמר. ובשביל זה התורה נקראת עוז, כמו שכתוב (תהלים כ"ט) ה' עוז לעמו יתן, (וכמו שפירש"י, וכן בזבחים קט"ז). כי אי אפשר לבא אל התורה, כ"א על ידי עזות דקדושה. וכנגד זה, יש להיפוך עזות מן הסט"א, שמשם באין תורות אחרות. שהן תורות שלהן, שהם בחי' פסילים. כי כל מי שיש בו עזות, בידוע שלא עמדו רגלי אבותיו על הר סיני (נדרים כ'). ויש לו תורה מסט"א הנקראין פסילים, שהוא היפך מן התורה הקדושה שלנו שהוא בחינות פסל לך.

אסתר רבה (וילנא) פרשה ז

באותה שעה רץ אליהו זכור לטוב בבהלה אצל אבות העולם, ואצל משה בן עמרם, ואמר להם עד מתי אבות העולם רדומים בשינה ואי אתם משגיחים על הצרה שבניכם שרויין בה כי מלאכי השרת וחמה ולבנה וכוכבים ומזלות ושמים וארץ וכל צבא המרום בוכים במרר ואתם עומדים מנגד ואינכם משגיחים, אמרו לו מפני מה, אמר להם מפני שנהנו ישראל מסעודתו של אחשוורוש ובעבור זאת נגזרה עליהם גזירה לכלותם מן העולם ולאבד את זכרם, אמרו לו אברהם יצחק ויעקב אם הם עברו על דת הקב"ה ונחתמה גזירתם מה אנו יכולים לעשות. חזר אליהו ואמר לו למשה אי רועה נאמן כמה פעמים עמדת על הפרץ לישראל ובטלת גזירתם לבלתי השחית שנאמר (תהלים ק"ו) לולי משה בחירו עמד בפרץ לפני להשיב חמתו מהשחית, מה תענה על הצרה הזאת (ישעיה ל"ז) כי באו בנים עד משבר וגו', אמר לו משה כלום יש אדם כשר באותו הדור, אמר לו יש וישמו מרדכי, אמר לו לך והודיעו כדי שיעמוד הוא משם בתפלה ואני מכאן ובקש רחמים עליהם לפני הקב"ה, אמר לו, רועה נאמן כבר נכתבה אגרת כלייה על ישראל, אמר לו משה אם בטיט היא חתומה, תפלתנו נשמעת. ואם בדם נחתמה מה שהיה הוא. אמר לו בטיט היא חתומה. אמר לו משה רבינו לך והודיע למרדכי. מיד הלך והודיע למרדכי, הה"ד ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו, כיון שהגידו לאסתר מיד ותתחלחל המלכה מאד, מהו ותתחלחל מלמד שפרסה נדה.

אסתר ה':א'

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַתִּלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מְלָכוּת וַתַּעֲמֵד בַּחֲצַר בֵּית-הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִית נֹכַח בֵּית הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל-כִּסֵּא מְלָכוּתוֹ בְּבֵית הַמֶּלָּכוּת נֹכַח פְּתַח הַבַּיִת:

The Medrash Rabba specifically points out that Moshe Rabeinu had the unique ability to “breach walls.” It was Moshe who knew how to daven with “respectful chutzpah.” Similarly, the concept of Esther visiting Achashveirosh “unannounced” represents the concept of “respectful chutzpah” or “azus d’kedusha.”

In conclusion, it would appear that a standard tefilla should be free of anger or any form of firm tone. In fact, we should specifically be humbled before Hashem when we daven. However, it seems that there is legitimacy to a more “bold” type of prayer. This would be appropriate when it is Hashem Himself who seems to want a strong response. Moreover, raw emotion can be channeled into the prayer, and certainly enhance the relationship one has with Hashem. This being said, one can never cross a line of disrespect to Hashem.